

อภิธานศัพท์ ทางการแพทย์แผนไทย ฉบับภาษาอังกฤษ

การถอดอักษรศัพท์เฉพาะในทางการแพทย์แผนไทย
และการแปลความหมายของคำศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

อภิธานศัพท์ทางการแพทย์แผนไทย ภาษาอังกฤษ

ที่ปรึกษา	รศ.ดร.รัชณี สรรเสริญ คณบดีสำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
บรรณาธิการ	คารณี อ่อนชมจันทร์
ผู้แปล	ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์
ผู้เรียบเรียงคำศัพท์	ชาตรี เจริญธรรมการกุล ฌวัชรพงศ์ ไชยรัตน์ จุริภรณ์ อิมพัฒน์ นันทกานต์ อัครชินวัฒน์ ชิตชนก ไคลน์ พรนเรศ ทวีโคตร ธัญญรัตน์ เทพคำปลิว สิริกานต์ มุกข์ดา ปริชาติ หงษ์สิงห์ ไสว หวานเสรีจ ปณดา รามไพบูลย์ วาสนา เนตรวีระ ศิริกูด กล้ากูด ระวีวรรณ เจริญทรัพย์ กฤตภาส ไพเราะ ดวงดาว คำสุข จิตวิไลย ประไมย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมหอสมุดแห่งชาติ

คารณี อ่อนชมจันทร์, ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์, ชาตรี เจริญธรรมการกุล,
ฌวัชรพงศ์ ไชยรัตน์ และคณะ

อภิธานศัพท์ทางการแพทย์แผนไทย ภาษาอังกฤษ

เชิงรายชื่อ: สำนักพิมพ์ลือล้านนา

252 หน้า

คำสำคัญ อภิธานศัพท์แพทย์แผนไทย ศัพท์แพทย์แผนไทยภาษาอังกฤษ แปลศัพท์
แพทย์แผนไทย

ISBN : 978-616-470-001-7

พิมพ์ครั้งแรก	จำนวน 500 เล่ม
สนับสนุนโดย	โครงการพัฒนาศาสตร์การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
จัดทำโดย	สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
สถานที่พิมพ์	สำนักพิมพ์ลือล้านนา 74/6 หมู่ 16 ต. รอบเวียง อ.เมือง จ. เชียงราย

คำนำ

หนังสืออภิธานศัพท์ทางการแพทย์แผนไทย ฉบับภาษาอังกฤษฉบับนี้จัดทำโดยสาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มีจุดประสงค์หลักเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาแพทย์แผนไทยประยุกต์ ภายใต้โครงการพัฒนาศาสตร์การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยหลายท่านร่วมให้ข้อคิดเห็นแนวทางการเขียนและคัดเลือกคำศัพท์ที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยได้รับความอนุเคราะห์อาจารย์ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์ กรุณาได้รับเป็นผู้แปลความหมายเป็นภาษาอังกฤษและให้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษา นักวิชาการ นำไปคิดวิเคราะห์เพื่อช่วยกันทำให้การแปลความหมายของคำนั้นๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หวังว่าหนังสือฉบับนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดหนังสืออภิธานศัพท์แพทย์แผนไทยฉบับภาษาอังกฤษสำหรับการเรียนการสอนฉบับต่อๆ มา เพื่อพัฒนาศักยภาพแพทย์แผนไทยให้เท่าทันกับยุคสมัยที่ต้องสื่อสารกับต่างชาติต่างภาษามากขึ้น สร้างความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลรักษาด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนไทยประยุกต์

ในนามมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วม ทำให้หนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือที่เป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษการแพทย์แผนไทยและหวังว่าจะได้รับความร่วมมือในโอกาสต่อไป

รศ.ดร.รัชณี สรรเสริญ
คณบดีสำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

บทบรรณาธิการ

การจัดทำหนังสืออภิธานศัพท์ทางการแพทย์แผนไทย ภาษาอังกฤษ เป็นความพยายามของคณาจารย์สาขาการแพทย์แผนไทยประยุกต์ สำนักวิชา วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เพื่อให้มีเอกสารอ้างอิงสำหรับการเรียนการสอน โดยเริ่มจากศัพท์แพทย์แผนไทยในรายวิชาเวชกรรมไทยที่ใช้บ่อย ซึ่งเดิมทีบรรณาธิการเป็นผู้เขียนโครงการจัดทำพจนานุกรมศัพท์แพทย์แผนไทยเป็นภาษาอังกฤษ แต่เมื่อได้วิเคราะห์ร่วมกับผู้แปลคืออาจารย์ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์แล้วเห็นว่าคงยังไม่ถึงขั้นเป็นพจนานุกรม และในการแปลนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครจะแปลได้ จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 7 ท่านมาร่วมให้ข้อคิดเห็น ประกอบด้วย 1) อาจารย์ไกรสิทธิ์ ลีมประเสริฐ 2) ดร.ภก.ยงศักดิ์ ตันติปิฎก 3) อาจารย์ชาติเรณูธรรมจักร 4) อาจารย์วันทนีย์ เจตนธรรมจักร 5) ผศ.ดร.สมศักดิ์ นวลแก้ว และ 6) ภก.พินิต ชินสร้อย ร่วมกันให้ข้อคิดเห็นแนวทางการคัดเลือกคำ การเรียงลำดับของเนื้อหา โดยเริ่มจากคณาจารย์แพทย์แผนไทยประยุกต์คัดเลือก คำที่ใช้ในการเรียนการสอน และให้ความหมายตามหนังสือพจนานุกรมศัพท์ แพทย์แผนไทยของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีการ ปรับแก้หลายรอบ สุดท้าย อาจารย์ชาติเรณูธรรมจักรได้กรุณาเรียบเรียงให้มีความหมายที่ชัดเจนขึ้น เพื่อให้อาจารย์ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์ นำไปแปลเป็น ภาษาอังกฤษต่อไป

คำชี้แจงของผู้แปล เกี่ยวกับการถอดอักษรศัพท์เฉพาะในทางการแพทย์ แผนไทยและแปลความหมายของคำศัพท์เป็นภาษาอังกฤษ เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ใช้ หนังสือเล่มนี้ควรได้ศึกษาทำความเข้าใจในหลักการและที่มาของการใช้ภาษาใน การแปลความหมาย ซึ่งผู้แปลได้ทำการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์รากฐานที่มาจาก คำศัพท์อย่างรอบด้านก่อนจะแปลเป็นภาษาอังกฤษ นับเป็นตัวอย่างการแปล ภาษาคำศัพท์เฉพาะ (Terminology/Technical term) ที่มีรากฐานที่มาจากคำศัพท์ ที่ไม่ใช่ภาษาไทย จำเป็นต้องทำการถอดอักษรศัพท์เฉพาะเพื่อให้เข้าใจในความ

หมายที่แท้จริง จึงจะสามารถแปลความหมายได้ถูกต้อง และในขณะเดียวกัน ยังต้องมีการทับศัพท์ในคำศัพท์แต่ละคำซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ยั่งยืน เนื่องจากไม่ สามารถใช้หลักเกณฑ์ใดหลักเกณฑ์หนึ่งมากำหนดตายตัวได้ เพราะอาจทำให้ ความหมายผิดเพี้ยนไป เช่น ผู้แปลยกตัวอย่างคำว่า กะลา และ กาละ ซึ่งเมื่อ ถอดรหัสเป็นภาษาโรมันแล้วสะกดเหมือนกันคือ 'kala' หรือ คำว่า จระ กับ ชรา ซึ่งเมื่อถอดรหัสเป็นภาษาโรมันแล้วสะกดเหมือนกันคือ 'Chara' นอกจากนี้ยังมี ปัญหาการถอดอักษรโรมันตัวเดียวใช้แทนที่อักษรไทยหลายตัว เช่น t ใช้แทน ต, ฎ และอักษรโรมันตัวเดียวออกเสียงภาษาไทยหลายเสียง เช่น k ออกเสียง ก หรือ ค และปัญหาการทับศัพท์การออกเสียง คำศัพท์ ที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต เป็นต้น ซึ่งผู้แปลได้หาทางออกในการทับศัพท์หรือถอดภาษาไทยเป็นภาษาโรมัน โดยให้อยู่บนหลักการเบื้องต้นคือ ควรจะคงหรือรักษาลักษณะของอักษรไทย ทุกตัวไว้หรือคงอักษรรูปอักษรไทยให้ได้มากที่สุด และผู้แปลได้จัดทำ Key to Transliteration from Thai script to Roman script วิธีการถอดอักษรไทยเป็น อักษรโรมัน (ภาษาอังกฤษ) คำชี้แจงวิธีการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันสำหรับ ศัพท์เฉพาะในทางการแพทย์แผนไทย จำแนกเป็นอักษรไทย (Thai letter), อักษร เทวนาครีที่เทียบเคียงกัน 19 (Devanagari with which it correlated), อักษรโรมัน ที่ถูกต้องจากอักษรเทวนาครีตามระบบ IAST (Roman script), และอักษรโรมัน ที่ใช้ในเอกสารนี้ (Roman script into which Thai script is transliterated) เป็นหลัก เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันอีกด้วย

ในส่วน of คำอภิธานศัพท์ทางการแพทย์แผนไทยที่นำมาแปลความ หมายเป็นภาษาอังกฤษในเล่มนี้จำนวน 98 คำ มาจากการคัดเลือกของอาจารย์ แพทย์แผนไทยประยุกต์สาขาเวชกรรมไทย เพื่อใช้ประกอบการสอนรายวิชา เวชกรรมไทย โดยใช้พื้นฐานจากหนังสือพจนานุกรมศัพท์แพทย์แผนไทย ของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก นำมาระดมความคิดเห็น โดยผู้ทรงคุณวุฒิและทำการปรับปรุงเพิ่มเติมโดยอาจารย์ชาติเรณูธรรมการกุล ดังนั้นจะเห็นว่า ในแต่ละคำศัพท์ จะประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 คำศัพท์ ที่กำหนดโดยอาจารย์แพทย์แผนไทยประยุกต์ นำข้อมูลมาจากหนังสือพจนานุกรมศัพท์แพทย์แผนไทย โดยเลือกคำที่ใช้ในการ สอนรายวิชาเวชกรรมไทย ส่วนที่ 2 คำศัพท์ที่เรียบเรียงโดย อาจารย์ชาติรี เจตน ธรรมจักร โดยนำคำศัพท์ที่อาจารย์แพทย์แผนไทยประยุกต์กำหนดไว้มาเรียบเรียง คำอธิบายให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น และส่วนที่ 3 คำแปลและข้อสังเกตโดยอาจารย์ ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 คัดเลือกคำศัพท์และอธิบายโดยอาจารย์แพทย์แผนไทยประยุกต์

1. ชางจร น. ๑. ชางที่เกิดแทรกขึ้นระหว่างชางเจ้าเรือน ทำให้อาการ รุนแรงขึ้น, ชางแทรก ก็เรียก. ๒. ชางที่เกิดต่อเนื่องจากชางเจ้าเรือนทำให้มีอาการ รุนแรงขึ้น เช่น ชางกราย เป็นชางจรที่อาจเกิดต่อเนื่อง จากชางเพลิง ดังคัมภีร์ ประถมจินดา [๑/๒๘๗] ตอนหนึ่งว่า “... เมื่อสิ้นกำหนดทรงเพลิงเจ้าเรือนแล้ว ทรงกรายจึงผุดขึ้นมาจากกระดูกสันหลังจึงตั้งทรง ...”

ส่วนที่ 2 เรียบเรียงและอธิบายความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นโดยอาจารย์ ชาติรี เจตนธรรมจักร

ชางจร น.โรคชางที่เกิดแทรกโรคชางเจ้าเรือน ทำให้อาการรุนแรงขึ้น อาจเกิดได้ ๒ ลักษณะ คือ เกิดในขณะที่ยังเป็นโรคชางเจ้าเรือนอยู่ หรือเกิดหลัง จากที่โรคชางเจ้าเรือนหายแล้ว , ชางแทรก ก็เรียก

ส่วนที่ 3 แปลเป็นภาษาอังกฤษโดยอาจารย์ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์โดย นำส่วนที่ 2 มาแปลพร้อมทั้งคำอธิบายถึงที่มาของคำศัพท์

zāng cara³⁰ n. A type of zāng which infiltrates into zāng Jaoreon 31and aggravates the conditions of zāng Jaoreon. zāng cara can happen in 2 ways i.e. (1) it occurs while the child has been affected by zāngJaoreon or (2) it occurs after zāng Jaoreon subsides. zāng cara is also called ‘zāng zaek³²’ (zaek means infiltrates).

ในการจัดทำเป็นหนังสือ บรรณาธิการยังคงคำอธิบายของส่วนที่ 1 ไว้ เพื่อให้เห็นที่มาของคำศัพท์และเพื่อให้ผู้ศึกษาเรียนรู้ได้คิดวิเคราะห์ ศึกษาเพิ่มเติมไปด้วย เนื่องจากการแปลของอาจารย์ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์ นั้นมีใช้เพียง

แค่แปลคำศัพท์เท่านั้น แต่อาจารย์ได้ตั้งข้อสงสัยและข้อสังเกตของคำอธิบายหรือ ความหมายของคำศัพท์แต่ละคำที่ได้อ่านทวนหลายครั้งก่อนทำการแปลและต้อง ค้นคว้าหาความหมายจากเอกสารตำราหลายเล่ม เพื่อให้ได้คำอธิบายที่ถูกต้อง ครบถ้วน ตัวอย่างเช่น การแปลคำว่า ทูลวะสา คำศัพท์ที่ 3 ในหน้า 52 ที่ตั้งข้อ สงสัย/ข้อสังเกต ชวนให้ผู้อ่านต้องคิดตามก่อนที่จะแปลความหมายออกมา ดังนั้นจึงเป็นการแปลที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุดนี้ขอขอบคุณคณาบดีสำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ รศ. ดร.รัชนี สรรเสริญ ที่สนับสนุนให้จัดทำหนังสือฉบับนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมระดมความคิดเห็นและให้แนวทางในการคัดเลือกและจัดทำ คำศัพท์ ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับอาจารย์ ธีระเดช อุทัยวิทยารัตน์ ที่ได้ทุ่มเท เวลาค้นคว้าและให้ข้อคิดเห็นต่อคำศัพท์ที่แปลในแต่ละคำ ทำให้หนังสือฉบับนี้ เป็นหนังสือที่มีคุณค่ามากกว่าหนังสือแปลศัพท์ภาษาอังกฤษโดยทั่วไป จึงหวัง ว่าจะเป็นหนังสือที่เป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษา นักวิชาการและผู้สนใจ ทุกท่าน

บรรณาธิการ